

Andrej Lutman

Saša Vuga: *Britev*.

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2010.

Mojstrstvo je usoda ustvarjalcev, posebej tistih, ki izletajo v področja onkraj ustroja slovnice, ustaljene povedne skladnje, a sočasno ostajajo zavezani prav taisti preseženi slovnici, skladnji. Eden takih je Saša Vuga, mojster sloga, skladatelj glasov v ustroju preseženega knjižnega jezika, na neponovljivo izvirnost obsojenega jezika, ki zahaja na meje berljivega, a jezika, ki je tako silno privlačen, da postane branje obred.

Morda kar previsoko doneče besede ob besedilu, spet sledečemu tri-delni skladnji, ob romanesknem triptihu, obliki, ki je pisatelju posebej ljuba. Ob tem besedilu se izpostavi izpovedna forma, ki ji pisatelj sledi od razkritja ustroja triptihov v cerkvah, ko je doumel, da so nekateri sestavljeni poljubno oziroma iz ohranjenih delov; triptihi so s svojo nasilno oziroma naključno vsebino pridobili še skrivnostnejši nadih in so ustvarjalcu služili kot navdih. Za časopis Delo je v zvezi z romanesknim triptihom *Kobariško zrcalo* pisatelj razkril: "... se mi je vsilila sestava: V sredi epsko zgovorna podoba. Ob njej dve polkni, ki jo zapirata – zgradba triptiha, kakršni me prevzamejo po cerkvah in muzejih ... Večkrat sem ugotavljal ... kako stranski tabli nimata figuralne povezave ne s seboj ne z osrednjo. Pa vendar veje iz njih ista misel ali sporočilo – tri zgodbe torej, trije samostojni razpleti na nekakšnem imenovalcu ..." Ob *Britvi* bi bila ustrezna tudi primerjava sestave besedila s harmoniko; ta je prav tako sestavljena iz treh različnih delov, a ti skupaj prineso soglasje.

Prvi del, *Britev*, posvečen Edvardu Kocbeku, govori o kaplanu, ki je v svoji goreči pripadnosti ustanovi zagrešil izdajstva, in o partizanskem preiskovalcu, ki si prilasti osumljenčevo pripravo za britje in ki mu po razkritju kraje preti smrtna kazen. Nastopata torej krivdni osebi, par, ki vleče korenine še v Vugovi pripovedi *Vseenost* izpred let. Beli in črni tipki na eni strani harmonike, razprtje oseb, ki razgaljeni čakata na poslednje. Stanje po sodbi torej, ki ga določajo medčloveški odnosi v čakanju na smrt. In harmonika igra koračnico.

Osrednji del, ki ni prispeval naslova, kot sta ga prvi in zadnji, je naslovljen *Od našega posebnega poročevalca*. Poročevalec prejme knjižico *Pet nasvetov za pobjo domačih izdajalcev*. Poročevalec si poroča in priporoča. “Spet mižal prek: Vsi ti Slavóni so bili gor do 1915 zadahlo tiho! Žaltavci, izlakotènci! Slinasti v rokodelskih brkih sred jesenskih šoj! Strahovi v gamašah – zdaj: Da so Veneti? Rod, ki je iz njega za Evropo zraslo vse!” V lik enookega časnikarja, ki poroča iz Posočja, uspe Vugi zliti vso svojo nagnjenost do podsmeha, do smešenja soljudi skozi dragocene besedne zasuke, opise, samogovore – posebni poročevalec vzvišeno in tudi s studom opisuje pleme na sončni strani Alp. Pisatelj mu doda še prefinjenosti, ki narede takšna poročila grenko smetanasta, predvsem pa groteskna. In meh, poln zgodb, zgodbic, pripetljajev, dogodkov, se širi in oži. Vuga je v pogovoru za glasilo *Zvon* razložil svoj način izpisovanja: “Bolj se oziram, več je podob. Zgodbe iz podob, vpetih kot čebele v panj – mrgolevanje podob. Zgodb. Vse, kar je na videz odšlo, prsne kot škrat iz škatle. Če le pripreš oko. Naša minljiva brezčasovnost. Pa če je, pišejo, iz nič nič – mar tudi nič ne gre v nič?” In prav menjavanje podobe, se pravi lastnega videza, je tudi ena od bistvenih lastnosti osrednjega lika osrednjega dela: menja imena, dejavnosti, svojo pojavnost. Meh v skrajnih legah.

Zadnji del, ki vsaj podnaslovi besedno trojico, je orkester zamolklega, kjer so na koncu navedeni le še mestni prostori starega mejnega kraja; njih razpoloženje je zadušljivost vesti, razdvojenosti, brezdušnosti. Ostajajo zapisi, obstajajo pričevanja, obstajajo predmeti, obstaja zgodovina o obstoju. Begunec, star partizan, iz Stare Gorice piše pisma svojemu nekdanjemu tovarišu, svojemu dragemu Pehtru onkraj meje, ki se je v novi ljudski ureditvi dobro znašel. In spet vzpostavljanje stika oseb v par, ki ju družijo predvsem nasprotje. Vsak dokazuje svoj prav in vsak od njiju ima prav. Od tod tudi napetosti v besedilu, ki mu dajejo živost, čeprav pisatelj mnogokrat zaide v bravuroznosti, ki so na meji bralnega užitka, čeprav seveda do potankosti služijo vzpostavitvi primerne razpoloženja, ki ga ne prinese noben še tako premišljen opis.

Napetost v besedilu je posledica domišljeno izbranih likov, nasprotnikov, protisil, kar naredi besedilo toliko zvočno in berljivo, da se skorajda samo po sebi med branjem izgovarja. Tu je vsekakor pomemben podatek, da je Vuga dovršen del svojega ustvarjalnega časa namenil igri oziroma televizijski drami. Kar se seveda odraža skozi njegovo pripoved z razbohotenim tridelnim ustrojem, s tridelno skladiščno obliko, kjer se pari oseb izgubljajo v pisateljevem uničujočem posmehu našemu bivanju in početju ob tem. Harmonika le včasih izvablja plesne in poskočnejše pesmi, še največkrat pa tubobnejše, žalostne, mile in sanjave. Basi potrebuje mnogo

oblik veselja oziroma povzročje, da je še tisto malo veselja, ki preostane, podvrženega samopreiskovanju in ob tem zvodeni. Razrezi in opisi bivanjskih položajev so dosledni, jasni, silni in s tem seveda prepričljivi, še zlasti ko so docela obarvani z ustreznim besediščem in določeno skladnjo ter tako tvorijo polje čistega čutenja jezika. "In zdaj beseda vmes o tem jeziku: Vugov slog je pač čisto posebno poglavje, ker ne sledi slovnici, temveč silovitemu ritmu pripovedovanja in je zato pogosto nepregleden, zasopel, retoričen, presekan, govorniški. Kritiki mu radi očitajo izumetničenost, tudi nekaj malega šole pri ekspresionističnem rojaku Preglju – vendar bi bilo mogoče brez posebnih težav zatrditi in utemeljiti, da se njegovo jezikovno obnašanje generira neposredno iz osebnega gledanja na svet – strastnega in impulzivnega, malce nostalgичnega in liričnega, še bolj pa zgroženega in začudenega nad tem, kaj vse je lahko človek." Navedek iz spremne besede Matjaža Kmecla natančno opiše Vugove besedne vrše oziroma obris jezikovne mreže, s katero lovi daljne smisle in jih vsaj deloma približa do točke doumetja ali vsaj do nadiha tega: koliko prenese odnos človek-jezik; koliko sta si človeški govor in knjižni jezik daleč oziroma blizu; kolikšna je še sprejemljiva količina prisekane povedne skladnje, da še vzdrži smisel razbiranja, prebiranja, branja. Oranja med medmeti je tudi dovolj. In naglasi. Medmeti in naglasi, kakšno preobilje znakov. In pisati v slovenščini, v zmeraj znova izumirajočem jecljanju, jecanju, jekanju. Pa biti branik, morda zadnji pišoči v načinu, ki ga prihodnost ne utegne več razumeti. "Ah, ti moji črnogledi samogovori: Ko da se pogovarja nič z nikomer." In razlaganje besed, narečnih, podomačenk, pa slovenjenje bolj ali manj tujih izrazov, pa poimenovanja jezika s sklavonščino ... In naštevanja. In poševni tisk.

Pisatelj si dopisuje s svojim spisom, ga dopisuje, se prepisuje in si predpisuje potek zapisa. Pisatelj piše ustvarjalcu, ustvarjalec mu odpisuje. Stvarjenje jezika pogojuje vrivanje ponavljajočih se sklopov besed. Saša Vuga brije s topo britvijo. Bori se za reže v jeziku, s katerim počne prav vse, kar mu mojstrenje dopušča. Popusti lahko le bralstvo.